

UCHWAŁA

Dnia 3 października 2012 r.

Sąd Najwyższy w składzie :

SSN Kazimierz Jaśkowski (przewodniczący)

SSN Halina Kiriło (sprawozdawca)

SSN Krzysztof Staryk

w sprawie z wniosku J. I.

przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych Oddział w S.

o wysokość świadczenia emerytalnego,

po rozpoznaniu na rozprawie w Izbie Pracy, Ubezpieczeń Społecznych i Spraw

Publicznych w dniu 3 października 2012 r.,

zagadnienia prawnego przekazanego postanowieniem Sądu Apelacyjnego

w S. z dnia 5 lipca 2012 r.,

„czy emerytura ustalona zgodnie z art. 26 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (Dz.U. z 2009 r., Nr 153, poz. 1227) ulega zwiększeniu na podstawie art. 26a za okresy podlegania ubezpieczeniu społecznemu rolników, w których rolnik zwolniony był od obowiązku opłacania składki na ubezpieczenie społeczne rolników na podstawie art. 40 ustawy z dnia 27 października 1977 r. o zaopatrzeniu emerytalnym oraz innych świadczeniach dla rolników i ich rodzin (Dz.U. z 1977 r., Nr 32, poz. 140)”?

podjął uchwałę:

Emerytura ustalona zgodnie z art. 26 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (jednolity tekst: Dz.U. z 2009 r., Nr 153, poz. 1227 ze zm.) nie ulega zwiększeniu na podstawie art. 26a tej ustawy za okresy podlegania ubezpieczeniu społecznemu rolników, w których rolnik zwolniony był od obowiązku opłacania składki na ubezpieczenie społeczne rolników na podstawie art. 40 ustawy z dnia 27 października 1977 r. o zaopatrzeniu emerytalnym oraz innych świadczeniach dla rolników i ich rodzin (Dz.U. Nr 32, poz. 140 ze zm.).

UZASADNIENIE

Przedstawione Sądowi Najwyższemu do rozstrzygnięcia zagadnienie prawne wyłonilo się na tle następującego stanu faktycznego.

Decyzją z 10 marca 2011 r. Zakład Ubezpieczeń Społecznych Oddział w S. przyznał ubezpieczonej J. I. prawo do emerytury od dnia 8 listopada 2010 r., tj. od osiągnięcia przez wnioskodawczynię wieku emerytalnego. Ustalając wysokość świadczenia organ rentowy przyjął, że ubezpieczonej przysługuje do emerytury tzw. zwiększenie rolne z tytułu opłacania składek za okres od 1 lipca 1982 r. do 31 grudnia 1988 r., a zatem z wyłączeniem okresów podlegania ubezpieczeniu rolniczemu bez opłacania składek na to ubezpieczenie (od 1 lipca 1977 r. do 30 czerwca 1982 r.). Ubezpieczona odwołała się od powyższej decyzji zarzucając nieprawidłowe obliczenie przedmiotowego zwiększenia, poprzez pominięcie okresu, kiedy ustawowo zwolniona była od uiszczania składki na ubezpieczenie społeczne rolników. Odwołująca argumentowała, że zwiększenie rolne powinno zostać obliczone tak samo, jak miało to miejsce w przypadku przyznanej jej uprzednio tzw. wcześniejszej emerytury, czyli za cały okres podlegania ubezpieczeniu

społecznemu rolników, który jest traktowany jak okres składkowy. Organ rentowy wniósł o oddalenie odwołania.

Sąd Okręgowy – Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w S. wyrokiem z dnia 20 października 2011 r. zmienił zaskarżoną decyzję i zwiększył wysokość przyznanej ubezpieczonej emerytury za okresy opłacania przez nią składek na ubezpieczenie społeczne rolników przez 46 kwartałów oraz oddalił odwołanie w pozostałym zakresie.

Sąd pierwszej instancji ustalił, że ubezpieczona, urodzona 8 listopada 1950 r., zgodnie z decyzją Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddziału w S. z 12 grudnia 2005 r. nabyła prawo do wcześniejszej emerytury od dnia 10 listopada 2005 r. Ustalając wysokość świadczenia organ rentowy dokonał jego zwiększenia o kwotę 64,70 zł z tytułu opłacania składek na ubezpieczenie rolne przez 46 kwartałów. W listopadzie 2010 r. kwota tegoż zwiększenia wynosiła 81,22 zł. W dniu 5 listopada 2010 r. ubezpieczona złożyła w Oddziale ZUS wniosek o emeryturę przysługującą po ukończeniu 60 roku życia. Do wniosku załączyła m.in. zaświadczenie wystawione przez Kasę Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego o podleganiu przez nią ubezpieczeniu społecznemu rolników w okresie od 1 lipca 1977 r. do 31 grudnia 1989 r., w którym to dokumencie wskazano, że w okresie od 1 lipca 1977 r. do 30 czerwca 1982 r., jako nabywca gospodarstwa rolnego, wnioskodawczyni była zwolniona z obowiązku opłacania składek, natomiast za okres od 1 lipca 1982 r. do 31 grudnia 1988 r. opłaciła składki na ubezpieczenie społeczne rolników.

Sąd Okręgowy kierując się treścią przepisów art. 24 w związku z art 26 i art. 26a ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (jednolity tekst: Dz.U. z 2009 r. Nr 153, poz. 1227 ze zm., dalej jako ustawa o emeryturach u rentach z FUS lub ustawa emerytalna) zważył, że odwołanie ubezpieczonej jest uzasadnione co do żądania zwiększenia jej emerytury o okresy pozostawania w ubezpieczeniu społecznym rolników, za które ubezpieczona nie miała zaległości składkowych. Sąd pierwszej instancji w szczególności nie podzielił wykładni art. 26a ustawy emerytalnej, zastosowanej przez organ rentowy, zgodnie z którą w przedmiotowym zwiększeniu nie podlega uwzględnieniu okres ubezpieczenia społecznego rolników, w którym rolnik

faktycznie nie opłacił składki niezależnie od przyczyn tego stanu. Co prawda przepisy dotyczące uwzględniania okresów składkowych z tytułu innej niż rolnicza działalności uznają za okresy składkowe okresy prowadzenia działalności objętej obowiązkiem ubezpieczenia społecznego, za które opłacono składkę na ubezpieczenie społeczne lub w których występowało zwolnienie od opłacania składki (art. 6 ust. 2 pkt 9 - pkt 14), podczas gdy zastrzeżenia takiego nie zawiera art. 26a ust 1 ustawy emerytalnej, jednak nie oznacza to, że okresy zwolnienia od opłacania składki nie powinny być w tym przypadku uwzględnione. Na mocy regulacji art. 26a ustawy emerytalnej w omawianym zwiększeniu świadczenia uwzględniane są okresy, za które opłacono składki przewidziane w odrębnych przepisach, co zdaniem Sądu pierwszej instancji oznacza, że na wysokość zwiększenia rzutuje okres ubezpieczenia społecznego rolnika, w którym wywiązał się on z obowiązku składkowego przewidzianego w przepisach obowiązujących w czasie, na który przypada to ubezpieczenie. W sprawie niesporne jest, że ubezpieczona prowadziła gospodarstwo rolne w latach 1977-1989, kiedy obowiązywała ustawa z dnia 27 października 1977 r. o zaopatrzeniu emerytalnym oraz innych świadczeniach dla rolników i ich rodzin (Dz.U. Nr 32, poz. 140 ze zm.). Ubezpieczenie społeczne rolników na podstawie tej ustawy było obowiązkowe i pociągało za sobą obowiązek opłacania składki z tego tytułu (art. 38). Jednocześnie przepis art. 40 stanowił, że rolnik, który rozpoczął prowadzenie gospodarstwa rolnego przed ukończeniem 35 lat życia, zwolniony jest od obowiązku opłacania składki przez okres pierwszych 5 lat gospodarowania. Zasady opłacania składek były więc takie, że rolnik podlegający obowiązkowemu ubezpieczeniu i uprawniony do świadczeń z tego ubezpieczenia, przy spełnieniu warunków określonych w art. 40 ustawy, opłacał składki poczynając od daty innej niż data obowiązku ubezpieczenia. Zawarte w art. 26a ust. 1 ustawy emerytalnej pojęcie opłacania składek należy więc w tym kontekście rozumieć w ten sposób, że rolnik wywiązał się z obowiązku opłacania składek, nałożonego w danym czasie przez „odrębne” przepisy. Okresem, o którym stanowi przepis art. 26a ustawy emerytalnej, jest więc również okres podlegania ubezpieczeniu społecznemu rolników na podstawie ustawy z dnia 27 października 1977 r. o zaopatrzeniu emerytalnym oraz innych świadczeniach dla rolników, w którym rolnik na mocy

art. 40 tej ustawy był zwolniony od obowiązku opłacania składki. Sąd Okręgowy zwrócił też uwagę, że w niniejszej sprawie ubezpieczona pobierała dotychczas tzw. wcześniejszą emeryturę. Organ rentowy ustalając wysokość należnego ubezpieczonej świadczenia - na mocy art. 56 ustawy emerytalnej - dokonał zwiększenia jego wysokości za cały okres podlegania ubezpieczeniu społecznemu rolników, tj. od 1 lipca 1977 r. do 31 grudnia 1989 r. Zdaniem Sądu pierwszej instancji, niezrozumiałe jest różnicowanie okresów podlegania ubezpieczeniu społecznemu rolników, o które ZUS zwiększył wysokość przyznanych ubezpieczonej świadczeń emerytalnych, w zależności od tego, czy dana emerytura została obliczona na podstawie art. 53 w związku z art. 56 ustawy emerytalnej, czy też na podstawie art. 26 w związku z art. 26a tejże ustawy; przepis art. 26a reguluje kwestię zwiększenia wysokości emerytury określonej w art. 24 na wzór art. 56, dotyczącego uwzględniania okresów rolniczych (art. 10) przy obliczaniu emerytury w myśl art. 53 ustawy emerytalnej.

W ocenie Sądu Okręgowego, przy ustalaniu wysokości przyznanej obecnie emerytury organ rentowy powinien uwzględnić cały wskazywany przez ubezpieczoną okres podlegania ubezpieczeniu społecznemu rolników, a zatem okres opłacania przez ubezpieczoną składek na ubezpieczenie społeczne rolników od 1 stycznia 1983 r. do 31 grudnia 1989 r. oraz okres podlegania ubezpieczeniu społecznemu rolników od dnia 1 lipca 1977 r. do 31 grudnia 1982 r., w którym ubezpieczona była zwolniona od obowiązku opłacania składki.

Apelację od powyższego wyroku wywiódł organ rentowy, zarzucając naruszenie prawa materialnego, tj. art. 26 w związku z art. 26a ustawy emerytalnej, poprzez przyjęcie, że wnioskodawczyni przysługuje prawo do zwiększenia emerytury za okres zwolnienia z opłacania składek na ubezpieczenie społeczne rolników. Apelujący domagał się zmiany zaskarżonego orzeczenia i oddalenia odwołania oraz zasądzenia kosztów postępowania według norm przepisanych.

Rozpoznając apelację Sąd drugiej instancji powziął wątpliwości co do wykładni obowiązujących przepisów, wyrażające się w treści przedstawionego zagadnienia prawnego.

Sąd Apelacyjny zacytował art. 26a ust. 1 ustawy emerytalnej i stwierdził, iż wykładnia semantyczna zdaje się nie pozostawiać wątpliwości, że przewidziane w

tym przepisie tzw. zwiększenie rolne przysługuje wyłącznie za okresy faktycznego opłacania składek. Przepis ten został dodany do ustawy emerytalnej mocą art. 37 pkt 2 ustawy z dnia 21 listopada 2008 r. o emeryturach kapitałowych (Dz.U. Nr 228, poz. 1507), jako uzupełnienie nowych zasad liczenia emerytury z art. 26 ustawy emerytalnej, według których emerytura winna stanowić równowartość kwoty będącej wynikiem podzielenia zapisanych na koncie emerytalnym w ZUS składek emerytalnych oraz kapitału początkowego, przez średnie dalsze statystyczne, wyrażone w miesiącach trwania życia dla osób będących w wieku równym wiekowi przejścia na emeryturę danego ubezpieczonego. Po wskazanej nowelizacji, tak obliczona emerytura ma ulec zwiększeniu za okresy opłacania składek na Fundusz Emerytalny Rolników, pod warunkiem, że emeryt ma okresy ubezpieczenia społecznego rolników krótsze niż 25 lat oraz nie ma prawa do emerytury na podstawie przepisów o ubezpieczeniu społecznym rolników. Faktycznie regulacja art. 26a ustawy emerytalnej normuje więc kwestię zwiększenia wysokości emerytury określonej w art. 24, z tytułu opłacania składek na ubezpieczenie społeczne rolników (art. 10 ust. 1 pkt 1), na wzór art. 56 tej ustawy dotyczącego uwzględniania okresów rolniczych (art. 10) przy obliczaniu emerytury w myśl art. 53. Ustalona w ten sposób kwota zwiększenia ma być ekwiwalentem za okres opłacania składek na ubezpieczenie społeczne rolników, a rozwiązanie systemowe przekonuje, iż zwiększenie rolne ma stanowić rekompensatę za podwójne uiszczone składki. Od początku bowiem istnienia systemu ubezpieczenia społecznego rolników, a więc od 1977 roku, aż do 1989 roku istniał obowiązek podwójnego ubezpieczenia dla rolników tzw. dwuzawodowców, czyli osób, które prowadzenie gospodarstwa rolnego łączyły z zatrudnieniem poza rolnictwem.

Na korzyść prezentowanej wykładni przemawiają przepisy dotyczące uwzględniania okresów składkowych z tytułu innej niż rolnicza działalność, które uznają za okresy składkowe okresy prowadzenia działalności objętej obowiązkiem ubezpieczenia społecznego, za które opłacono składkę na ubezpieczenie społeczne lub w których występowało zwolnienie od opłacania składki (art. 6 ust. 2 pkt 9 – 14). Takiego zastrzeżenia nie zawiera art. 26a ust. 1 ustawy emerytalnej, co w ocenie Sądu drugiej instancji przemawia za tym, że skoro ustawodawca przewidział odmienne uregulowanie zwiększenia świadczenia wyłącznie za okres

opłacania składek, to nie ma podstaw, aby okresy, za które składki faktycznie nie zostały opłacone, były traktowane w sposób szczególnie uprzywilejowany. Wykładnia językowa omawianego przepisu nie pozostawia wątpliwości, że chodzi w nim o okresy opłacanie składki, a nie o okresy podlegania ubezpieczeniu społecznemu rolników objęte ustawowymi zwolnieniami z obowiązku składkowego. Tym bardziej gdy przyjmuje się, że o ile poprzedni system zabezpieczenia, jako system repartycyjny, charakteryzował się większą swobodą ustawodawcy wprowadzenia przesłanek i warunków uzyskiwania świadczeń, o tyle obecna ocena jest silnie ukierunkowana koniecznością przestrzegania zasady rzetelności legislacji. Niemniej jednak sprawa nie wydaje się tak oczywista przy uwzględnieniu różnic systemów ubezpieczenia powszechnego i rolniczego, celu objęcia ubezpieczeniem społecznym, celu okresowych zwolnień z obowiązku uiszczania składki z mocy ustawy, jak i wykładni historycznej unormowania zwiększenia rolnego, która choć wskazuje na tożsame ratio legis tej instytucji - rekompensatę, to jednak nie utożsamia tego z rekompensatą stricte finansową.

Sąd drugiej instancji przeprowadził następnie wykładnię historyczną, zarysowując przedmiotowy problem na tle kolejnych regulacji systemu ubezpieczenia społecznego rolników oraz powszechnego systemu ubezpieczenia i powziął wątpliwości, czy celem spornego zwiększenia rolnego jest jedynie rekompensata składek uiszczonych przez ubezpieczonego rolnika do systemu świadczeń, czy także rekompensata pozostawania w podwójnym ubezpieczeniu, czyli rekompensata związanej z tym, a utraconej ekspektatywy ubezpieczeniowej, do której ubezpieczony był uprawniony działając zgodnie z obowiązującymi przepisami, w zaufaniu do Państwa. Tym bardziej, że z obowiązujących w spornym okresie regulacji systemu ubezpieczenia społecznego rolników wynika, iż wysokość składki nie była uzależniona od faktycznych przychodów i zakresu działalności rolniczej, inaczej niż to ma miejsce w systemie ubezpieczeń powszechnych. Aktualnie zaś kwota zwiększenia rolnego jest refundowana Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych, wypłacającemu emeryturę, przez Kasę Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego. Zarówno dawny fundusz emerytalny rolników jak i obecny fundusz emerytalno - rentowy rolników, tworzy się m. in. ze składek opłacanych przez rolników oraz z dotacji budżetu Państwa. Fundusz emerytalno - rentowy rolników

jest państwowym funduszem celowym i to Państwo gwarantuje wypłatę świadczeń finansowanych z tego funduszu.

Konkludując Sąd Apelacyjny stwierdził, iż skłania się ku pogładowi, że znaczenie winna mieć wykładnia semantyczna przepisu art. 26a ustawy emerytalnej. Oznacza to, że okres, w którym występowało zwolnienie tzw. młodego rolnika z opłacania składek na ubezpieczenie społeczne na podstawie art. 40 ustawy z 27 października 1977 r. o zaopatrzeniu emerytalnym oraz innych świadczeniach dla rolników i ich rodzin, nie powoduje zwiększenia emerytury na podstawie art. 26a ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Analizę przedstawionego zagadnienia prawnego rozpocząć wypada od przypomnienia, że obowiązek opłacania składek na fundusz emerytalny rolników został wprowadzony z dniem 1 lipca 1977r. przez art. 69 ustawy z dnia 27 października 1977 r. o zaopatrzeniu emerytalnym oraz innych świadczeniach dla rolników i ich rodzin (Dz.U. Nr 32, poz. 140) i istniał niezależnie od obowiązku podlegania ubezpieczeniu z innego tytułu. Taki stan prawny miał miejsce również pod rządami obowiązującej od 1 stycznia 1983 r. ustawy z 14 grudnia 1982 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników indywidualnych i członków ich rodzin (jednolity tekst: Dz.U. z 1989 r. Nr 24, poz. 133 ze zm.), która z mocy art. 1 ust. 2 obowiązkiem ubezpieczenia rolniczego objęła także domowników. Poczynając od daty wejścia w życie ustawy z dnia 24 lutego 1989 r. o zmianie ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników indywidualnych i członków ich rodzin (Dz.U. Nr 10, poz. 53) zniesiono (w wyniku nadania nowego brzmienia art. 3 ust. 2 pkt 1 ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników indywidualnych i członków ich rodzin) obowiązek podwójnego ubezpieczenia społecznego rolników dwuzawodowców, tj. osób będących rolnikami (domownikami) i jednocześnie zatrudnionych w wymiarze nie niższym niż połowa wymiaru czasu pracy obowiązującego w danym zawodzie albo objętych innymi przepisami o ubezpieczeniu społecznym lub o zaopatrzeniu emerytalnym. Również na gruncie art. 16 ust. 3 obecnie obowiązującej ustawy z

dnia 20 grudnia 1990 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników (jednolity tekst: Dz.U. z 2008 r. Nr 50, poz. 291 ze zm.) obowiązek rolniczego ubezpieczenia emerytalno - rentowego jest wyłączony, m. in. w stosunku do osób, które podlegają innemu ubezpieczeniu społecznemu. Wraz ze zniesieniem obowiązku podwójnego ubezpieczenia społecznego w systemie rolniczym i powszechnym zniesiono także prawo do świadczeń zbiegowych z tychże systemów. Rekompensata z tytułu opłacania obowiązkowych składek związanych z prowadzeniem gospodarstwa rolnego, mimo podlegania ubezpieczeniu społecznemu z innego tytułu, została wprowadzona przez art. 3 ust. 2 wspomnianej ustawy zmieniającej z dnia 24 lutego 1989 r. Przepis ten przewidywał dla osób, które do dnia wejścia w życie ustawy podlegały podwójnemu ubezpieczeniu, dodatek w wysokości 0,5% podstawy wymiaru za każdy rok takiego ubezpieczenia w razie nabycia prawa do emerytury lub renty na podstawie innych przepisów o zaopatrzeniu emerytalnym lub o ubezpieczeniu społecznym. Obecna ustawa o ubezpieczeniu społecznym rolników nie przewiduje takiej rekompensaty. W stanie prawnym sprzed wejścia w życie ustawy o emeryturach i rentach z FUS materię tę regulował art. 15 ustawy z dnia 17 października 1991 r. o rewaloryzacji emerytur i rent, o zasadach ustalania emerytur i rent oraz o zmianie niektórych ustaw (Dz.U. Nr 104, poz. 450 ze zm.).

Reforma ubezpieczeń społecznych, dokonana w 1999 roku, mimo istotnych zmian, utrzymała nadal rozdzielność unormowań ubezpieczenia społecznego rolników od powszechnego systemu ubezpieczeń społecznych.

Fakt podlegania ubezpieczeniu społecznemu rolników ma jednak znaczenie przy ustalaniu prawa do emerytury w systemie powszechnym oraz obliczania jej wysokości, gdyż pozwala na uzupełnienie niezbędnego stażu złożonego z okresów składkowych i nieskładkowych, uprawniającego do świadczenia oraz powoduje zwiększenie kwoty tego świadczenia. Dokonuje się to jednak na nieco odmiennych zasadach.

Jeśli ubezpieczony nie posiada wymaganego do nabycia prawa do emerytury stażu złożonego z okresów składkowych i nieskładkowych wymienionych w katalogach zamieszczonych w art. 6 i 7 ustawy o emeryturach i rentach z FUS, staż ten uzupełnia się okresami, o jakich mowa art. 10 ust. 1 tej ustawy. W myśl tego przepisu uzupełnienie to następuje o: 1) okresy ubezpieczenia społecznego

rolników, za które opłacono przewidziane w odrębnych przepisach składki; 2) przypadające przed dniem 1 lipca 1977 r. okresy prowadzenia gospodarstwa rolnego po ukończeniu 16 roku życia oraz 3) przypadające przed dniem 1 stycznia 1983 r. okresy pracy w gospodarstwie rolnym po ukończeniu 16 roku życia. Warto zauważyć, że w wymaganym do nabycia prawa do emerytury w systemie powszechnym stażu składkowym i nieskładkowym uwzględnia się nie tylko – jak w przypadku spornego zwiększenia rolnego – okresy ubezpieczenia społecznego rolników, ale także okresy prowadzenia gospodarstwa rolnego i pracy w takim gospodarstwie w czasie, gdy nie stanowiły one jeszcze tytułu do podlegania ubezpieczeniu społecznemu rolników. Uwzględnienie z mocy cytowanego przepisu wymienionych w nim okresów następuje zaś tylko w zakresie niezbędnym do uzupełnienia stażu ustalonego na zasadach określonych w art. 5 - 7 ustawy emerytalnej, czyli po uwzględnieniu wszystkich posiadanych przez wnioskodawcę okresów składkowych z art. 6 oraz – w wymiarze nie większym niż 1/3 uwzględnionych okresów składkowych (art. 5 ust. 2) – okresów nieskładkowych z art. 7, o ile okresy te nie zostały już zaliczone do stażu, od którego zależy prawo do emerytury lub renty na podstawie przepisów o ubezpieczeniu społecznym rolników. Uwzględnione w myśl art. 10 ust. 1 ustawy emerytalnej okresy traktowane są jako okresy składkowe i uzupełniają one jedynie staż składkowy ubezpieczonego. To właśnie nawiązanie w komentowanym przepisie pod pojęciem okresów składkowych było tematem rozważań Sąd Najwyższego, który w uzasadnieniu wyroku z dnia 22 stycznia 2003 r., II UK 51/02, OSNP 2004 nr 7, poz. 127) wyjaśnił, że przepisy dotyczące uwzględniania okresów składkowych z tytułu innej niż rolnicza działalności uznają za okresy składkowe okresy prowadzenia działalności objętej obowiązkiem ubezpieczenia społecznego, za które opłacono składkę na ubezpieczenie społeczne lub w których występowało zwolnienie od opłacania składki (art. 6 ust. 2 pkt 9 - pkt 14). Takiego zastrzeżenia nie zawiera wspomniany art. 10 ust. 1 pkt 1 ustawy emerytalnej, jednak nie oznacza to, że okresy zwolnienia od opłacania składki na ubezpieczenie społeczne rolników nie są uwzględniane przy uzupełnianiu wymaganego do nabycia prawa do emerytury stażu składkowego i nieskładkowego. Zawarte w art. 10 ust. 1 pkt 1 ustawy emerytalnej odesłanie do odrębnych przepisów należy rozumieć jako warunek wywiązania się z obowiązku

nałożonego przez te przepisy na rolnika podlegającego ubezpieczeniu. Oznacza to, że z mocy powołanego unormowania w stażu uprawniającym do emerytury z systemu powszechnego podlega uwzględnieniu okres ubezpieczenia społecznego rolnika, który wywiązał się z obowiązku składkowego przewidzianego w przepisach obowiązujących w okresie, w którym przypada to ubezpieczenie. W konsekwencji należy przyjąć, że okresem składkowym, o którym mowa w art. 10 ust. 1 pkt 1 ustawy o emeryturach i rentach z FUS, jest okres podlegania ubezpieczeniu społecznemu rolników na podstawie ustawy z dnia 27 października 1977 r. o zaopatrzeniu emerytalnym oraz innych świadczeniach dla rolników, w którym rolnik z mocy art. 40 tej ustawy był zwolniony od obowiązku opłacania składki.

Uzupełnienie stażu ubezpieczeniowego okresami wymienionymi w art. 10 ust. 1 ustawy emerytalnej nie przekłada się jednak bezpośrednio na wysokość emerytury w systemie powszechnym, i to zarówno wyliczonej według formuły art. 51 - 56 jak i formuły art. 25 – 26a tej ustawy. Problematyka uwzględniania okresów ubezpieczenia społecznego rolników w wysokości emerytury dotyczy bowiem emerytur z systemu zdefiniowanego świadczenia, w którym wysokość świadczenia emerytalnego nie jest powiązana bezpośrednio z wysokością wpłaconych do systemu składek, ale jest określona w przepisach, zaś sposób obliczana emerytury normują art. 51 – 56 ustawy, zgodnie z którymi emerytura składa się z części socjalnej wynoszącej 24% kwoty bazowej oraz części stażowej, której wysokość uzależniona jest od osiągniętych okresów składkowych i nieskładkowych oraz od wysokości opłaconych składek na ubezpieczenie społeczne w wybranych latach. Kwestia ta pojawia się również w odniesieniu do emerytur z systemu zdefiniowanej składki, w którym wysokość otrzymywanego świadczenia uzależniona jest od wysokości wnoszonej do systemu składki i poziomu stopy zwrotu z inwestycji, a każdy ubezpieczony finansuje własną emeryturę, której wysokość ma ścisły związek z wysokością środków włożonych do systemu w postaci składek. Emerytura ta składa się z dwóch części: 1) emerytury z I filaru, której zasady nabycia oraz wysokość (sposób obliczenia) określa Dział II, Rozdział 1 ustawy emerytalnej i która jest wypłacana ze środków zgromadzonych w Funduszu Ubezpieczeń Społecznych, do którego jest przekazywana część składki na ubezpieczenie emerytalne w wysokości 12,22% podstawy jej wymiaru,

powiększonych o kwotę kapitału początkowego oraz 2) emerytury kapitałowej z II filaru, wypłacanej ze środków zgromadzonych w otwartych funduszach emerytalnych (3,5% podstawy wymiaru składki) i środków gromadzonych na subkoncie ubezpieczonego prowadzonym przez Zakład Ubezpieczeń Społecznych (3,8% podstawy wymiaru składki), której zasady przyznawania i wypłaty oraz jej wysokość regulują przepisy ustawy z dnia 21 listopada 2008 r. o emeryturach kapitałowych (Dz.U. Nr 228, poz. 1507 ze zm.). Emerytura z I filaru obliczana jest na zasadach wynikających z art. 25-26a ustawy emerytalnej. Opiera się ona na systemie repartycyjnym, mającym charakter umowy pokoleniowej, na podstawie której wypłacane emerytury finansowane są ze składek osób aktualnie czynnych zawodowo. Za obowiązkowe składki na ubezpieczenie emerytalne odprowadzone do FUS, niepodlegające dziedziczeniu, nabywa się uprawnienia emerytalne, a kwota zgromadzonych indywidualnie składek służy jedynie do ustalenia wysokości świadczenia. Wysokość emerytury zależy od wysokości kapitału zgromadzonego przez całe życie. W myśl art. 26 ust. 1 ustawy emerytalnej emerytura z I filaru stanowi wynik podzielenia kwoty składek na ubezpieczenie emerytalne z uwzględnieniem waloryzacji składek zaewidencjonowanych na koncie ubezpieczonego do końca miesiąca poprzedzającego miesiąc, od którego przysługuje wypłata emerytury i zwaloryzowanego kapitału początkowego przez okres średniego dalszego trwania życia dla osób w wieku równym wiekowi przejścia na emeryturę danego ubezpieczonego (wyrażonego w miesiącach).

Art. 56 ustawy emerytalnej reguluje problematykę uwzględniania okresów ubezpieczenia społecznego rolników w wysokości emerytur w systemie zdefiniowanego świadczenia i dotyczy podmiotów przechodzących na emeryturę na tzw. starych zasadach, w szczególności osób urodzonych przed dniem 1 stycznia 1949 r. Przepis ten zawiera unormowania dotyczące ustalania wysokości emerytury, do której prawo zostało nabyte z wykorzystaniem okresów pracy w gospodarstwie rolnym według zasad określonych w art. 10 ustawy oraz emerytury dla osób legitymujących się okresami składkowymi i nieskładkowymi w wymiarze wymaganym do nabycia prawa do emerytury z systemu powszechnego i jednocześnie posiadających okresy opłacania składek na ubezpieczenie społeczne rolników. Zawarte w art. 56 ustawy emerytalnej rozwiązania rekompensują

ubezpieczonym – poprzez zwiększenie świadczenia – okresy podwójnego ubezpieczenia i opłacania składek na odrębny system ubezpieczenia, które nie zostały skonsumowane przez ustalenie prawa do świadczenia rolniczego.

Sposób obliczenia wysokości świadczenia emerytalnego osobom, które okresy pracy w gospodarstwie rolnym wykorzystały do nabycia prawa do emerytury z ubezpieczenia powszechnego, jest uzależniony od tego, czy udowodniły one wymiar okresów składkowych i nieskładkowych w łącznym rozmiarze co najmniej 20 lat dla kobiet i co najmniej 25 lat dla mężczyzn, czy też nie posiadają tych okresów w takim rozmiarze. W obu tych przypadkach wysokość świadczenia emerytalnego składa się z dwóch części, jednakże sposób obliczenia pierwszej z nich jest różny. W odniesieniu do osób, które nie posiadają wymaganych okresów składkowych i nieskładkowych, stanowi ją ustalona zgodnie z regułami art. 56 ust. 1 ustawy część świadczenia obliczonego w myśl art. 53, której wysokość jest uzależniona od stosunku sumy okresów składkowych i nieskładkowych do sumy okresów składkowych, nieskładkowych oraz uwzględnionych okresów pracy w gospodarstwie rolnym. Przy obliczaniu tej części świadczenia uwzględnione okresy pracy w gospodarstwie rolnym wpływają na jej wysokość, gdyż – stosownie do art. 10 ust. 1 – uwzględnia się je przy obliczaniu wysokości emerytury w taki sposób, że zwiększają liczbę okresów składkowych, biorąc udział w tej operacji matematycznej, która polega na przemnożeniu podstawy wymiaru emerytury przez 1,3% za każdy rok okresów składkowych (art. 53 ust. 1 pkt 2). Osobom legitymującym się okresami składkowymi i nieskładkowymi w rozmiarze co najmniej 20 lat – kobieta i co najmniej 25 lat – mężczyzna wysokość emerytury oblicza się w całości w myśl art. 53, z uwzględnieniem okresów składkowych i nieskładkowych, bez wykorzystania określonych w art. 10 ust. 1 okresów pracy w gospodarstwie rolnym (art. 56 ust. 2). Drugą część świadczenia dla obu tych grup ubezpieczonych stanowi – przewidziane w art. 56 ust. 3 – jego zwiększenie o kwotę odpowiadającą części składkowej emerytury ustalonej według zasad wymiaru określonych w przepisach ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników, tj. na podstawie art. 25 ust. 1 tej ustawy, o 1% emerytury podstawowej (najniższej miesięcznej emerytury określonej w ustawie emerytalnej – art. 6 pkt 6 i 7 ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników w związku z art. 85 ust. 2 ustawy emerytalnej) za każdy rok

podlegania rolniczemu ubezpieczeniu emerytalno - rentowemu, z uwzględnieniem całego udowodnionego okresu pracy w gospodarstwie rolnym, z tym zastrzeżeniem, że okresy nieopłacania składek, a więc prowadzenia gospodarstwa rolnego lub pracy w tym gospodarstwie – bez podlegania innemu ubezpieczeniu społecznemu – po ukończeniu 16 roku życia, przypadające przed dniem 1 lipca 1977 r., są uwzględniane tylko wówczas, gdy przypadają nie wcześniej niż 25 lat przed ustaleniem prawa do emerytury. Z kolei przepis art. 56 ust. 4 ustawy emerytalnej stanowi wyjątek od ogólnej zasady odrębności systemów ubezpieczeniowych i dotyczy reguły, która ma zrekompensować okres podwójnego ubezpieczenia poprzez zwiększenie emerytury, do której prawo zostało ustalone bez wykorzystania okresów pracy w gospodarstwie rolnym. Zwiększenie to, ustalane według zasad wymiaru przewidzianych dla części składkowej w przepisach ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników, przysługuje za okres podlegania rolniczemu ubezpieczeniu emerytalno - rentowemu i opłacania z tego tytułu składek na Fundusz Emerytalny Rolników, utworzony na podstawie art. 37 ustawy z dnia 27 października 1977 r. o zaopatrzeniu emerytalnym oraz innych świadczeniach dla rolników i ich rodzin, Fundusz Ubezpieczenia Społecznego Rolników, funkcjonujący w oparciu o art. 42 ustawy z dnia 14 grudnia 1982 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników indywidualnych i członków ich rodzin oraz ubezpieczenie emerytalno - rentowe rolników, o którym mowa w art. 1 ust. 1 i 2 pkt 2 obecnej ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników, o ile wnioskodawca nie ma ustalonego prawa do rolniczej emerytury lub renty.

Analogicznie jak w art. 56 ust. 4 ustawy emerytalnej, określono sposób zwiększenia emerytury w art. 26a tego aktu. Wysokość emerytury ustalonej w formule zdefiniowanej składki ulega zwiększeniu za okresy opłacania składek na Fundusz Emerytalny Rolników, Fundusz Ubezpieczenia Społecznego Rolników i ubezpieczenie emerytalno - rentowe rolników. Ustawodawca i tym razem zastrzegł, że emerytura ulega zwiększeniu wyłącznie za okresy opłacania składek. Opłacanie tych składek ma wpływ na wysokość emerytury kapitałowej, pod warunkiem jednakże, iż ubezpieczony nie ma ustalonego prawa do emerytury rolniczej, a w konsekwencji legitymuje się okresem ubezpieczenia społecznego rolników, za które opłacono przewidziane w odrębnych przepisach składki (okresem uzupełniającym,

o którym mowa w art. 10 ust. 1 pkt 1 ustawy emerytalnej) – krótszym niż 25 lat. Przedmiotowe zwiększenie nie przysługuje zarówno w przypadku ustalenia (potwierdzenia) decyzją prawa do emerytury rolniczej, jak i samego spełnienia warunków tego prawa (ust. 2). Ustawodawca w ust. 3 komentowanego artykułu dał wyraz zasadzie, zgodnie z którą 25 – letni udział rolnika w opłacaniu składek na ubezpieczenie społeczne rolników, który uprawnia do emerytury z ubezpieczenia rolniczego, powinien znaleźć odzwierciedlenie w świadczeniu z tego ubezpieczenia, a nie w zwiększeniu emerytury z ubezpieczenia powszechnego. Unormowanie to jest także konsekwencją pobierania dwóch emerytur (art. 33 ust. 2a ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników). Dopiero w przypadku okresu krótszego, gdy w zamian za opłacone składki świadczenie emerytalne z ubezpieczenia rolniczego nie przysługuje, pojawia się możliwość zwiększenia emerytury z I filaru. W konsekwencji zwiększenie to podlega refundacji z funduszu emerytalno - rentowego rolników. Zwiększenie to ustala się według zasad dotyczących wymiaru części składkowej emerytury rolniczej przewidzianych w przepisach o ubezpieczeniu społecznym rolników na podstawie zaświadczenia Kasy Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego o okresach opłacania składek.

Należy więc przyjąć, że wszystkie trzy powołane przepisy (art. 56 ust. 3 i 4 oraz art. 26a ustawy emerytalnej) określają taki sam sposób wyliczenia zwiększenia emerytury powszechnej z tytułu posiadania okresów ubezpieczenia rolniczego. Sprowadza się on do wyliczenia części składkowej emerytury rolniczej odwzorowującej okresy, za które została opłacona składka na ubezpieczenie emerytalno - rentowe rolników.

Sposób ustalania części składkowej emerytury rolniczej reguluje bowiem art. 25 ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników, nakazujący przyjąć do obliczenia:

- 1) po 1% emerytury podstawowej za każdy rok podlegania ubezpieczeniu emerytalno – rentowemu (od 1991 r.),
- 2) po 1% najniższej emerytury za każdy rok podlegania ubezpieczeniu emerytalno - rentowemu , tj. za okresy przypadające od 1 lipca 1977 r. do 31 grudnia 1982 r., za które była opłacona składka na Fundusz Emerytalny Rolników,

- 3) po 1% najniższej emerytury za każdy rok prowadzenia gospodarstwa rolnego lub pracy w gospodarstwie rolnym w okresie od 1 stycznia 1983 r. do 31 grudnia 1990 r.,
- 4) po 0,5% emerytury najniższej za każdy rok przypadający w okresie prowadzenia gospodarstwa rolnego lub pracy w gospodarstwie rolnym – bez podlegania innemu ubezpieczeniu społecznemu – po ukończeniu 16 roku życia, przypadający przed dniem 1 lipca 1977 r., jednak nie wcześniej niż 25 lat przed spełnieniem warunku nabycia prawa do emerytury.

Nadto jeżeli w danym roku kalendarzowym była opłacona składka w wysokości wyższej niż 120% przeciętnej emerytury podstawowej, przyjmuje się okres dłuższy niż rok (przeliczony w sposób określony w art. 25 ust. 3 ustawy rolniczej). Otrzymany wynik (sumowania pkt 1 – 4) wyrażony w procentach mnoży się przez kwotę najniższej emerytury obowiązującej w dniu ustalania prawa do świadczenia.

Resumując należy stwierdzić, że ustawa emerytalna odróżnia zasady uwzględniania okresów ubezpieczenia rolniczego w stażu ubezpieczeniowym niezbędnym do nabycia prawa do emerytury w systemie powszechnym i zasady uwzględniania okresów tego ubezpieczenia do ustalenia kwoty zwiększenia świadczenia. Ustalając staż do nabycia prawa do emerytury powszechnej, okresy rolnicze wskazane w katalogu art. 10 ust. 1 ustawy uwzględnia się (jako okresy składkowe) tylko w zakresie niezbędnym do uzupełnienia stażu ubezpieczeniowego (i to z pominięciem okresów zbiegających się w czasie), przy czym - wobec nawiązania w przepisie do pojęcia okresów składkowych - staż ten uzupełniają nie tylko okresy podlegania ubezpieczeniu społecznemu rolników, za które opłacono składki, ale również okresy ubezpieczenia społecznego rolników, w których rolnik był zwolniony z obowiązku składkowego. Natomiast ustalając staż do zwiększenia emerytury w systemie powszechnym uwzględnia się tylko udowodnione okresy opłacania składki na ubezpieczenie rolnicze (także wtedy, gdy zbiegają się one w czasie z okresami składkowymi lub nieskładkowymi). Strukturę okresów ubezpieczenia rolniczego przyjmowanego do wyliczenia zwiększenia emerytury normują art. 56 ust. 3, art. 56 ust. 4 i art. 26a ustawy emerytalnej i zasadniczo

czynią to według tych samych zasad, tak w odniesieniu do emerytur z systemu zdefiniowanego świadczenia jak i emerytur z systemu zdefiniowanej składki. Ustalając zasady uwzględniania okresów ubezpieczenia rolniczego do wyliczenia kwoty przedmiotowego zwiększenia ustawodawca używa terminu „okres opłacania składki” i odwołuje się do przepisów dotyczących obliczania części składkowej emerytury rolniczej, które nie posługują się pojęciem „okresu składkowego”.

Uznając odmiennosc zasad liczenia stażu ubezpieczeniowego do nabycia prawa do emerytury w systemie powszechnym i zasad liczenia okresów ubezpieczenia rolniczego do spornego zwiększenia świadczenia należy przyjąć, że nie ma podstaw do traktowania okresów zwolnienia z obowiązku opłacania składki na ubezpieczenie społeczne rolników jako okresów składkowych i w konsekwencji do uwzględniania ich przy wyliczeniu kwoty zwiększenia. Do takiej konkluzji skłania wykładnia językowa i systemowa art. 56 ust. 3 i 4 oraz art. 26a ustawy emerytalnej. Za rozwiązaniem takim przemawia też wykładnia funkcjonalna tych przepisów. Celem przedmiotowego zwiększenia jest wszakże zrekompensowanie osobie uprawnionej do emerytury w systemie powszechnym rzeczywistych ciężarów, jakie ponosiła w przeszłości, podlegając podwójnemu ubezpieczeniu i opłacając z tego tytułu należne składki.

Mając powyższe na uwadze, podjęto niniejszą uchwałę.